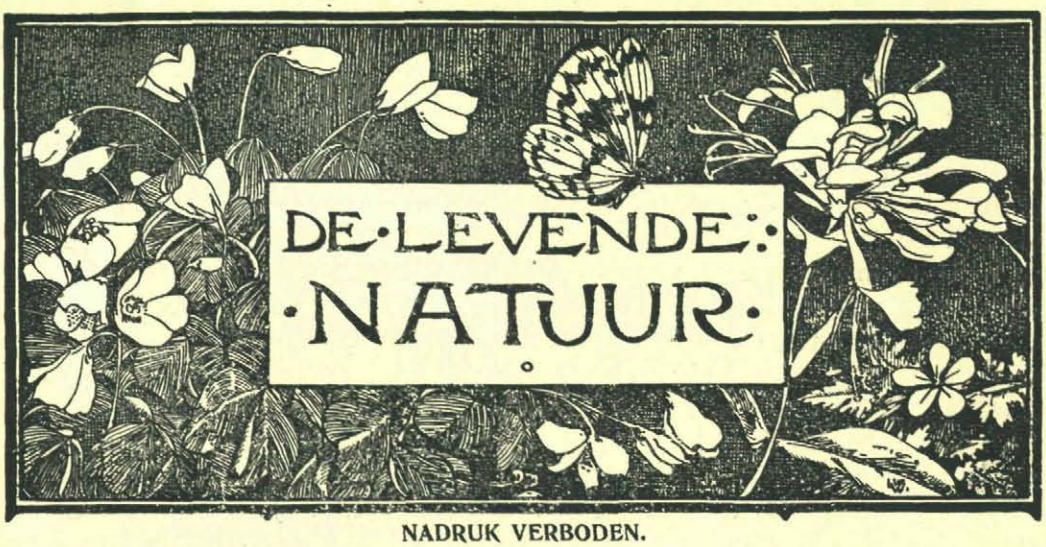
De Levende Natuur 34 (11):353-359 (1930)

1 MAART 1930. AFLEVERING 11.

NADRUK VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE:
J. HEIMANS, AMSTERDAM.
Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.
ADRES DER REDACTIE:
Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:
W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.
ADMINISTRATIE:
2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.
PRIJS PER HALFJAAR f 3.25.

FLUITEKRUID.

DE meeste van onze lezers herinneren zich nog wel, dat ze gewandeld hebben onder het bloeiende fluitekruid. Ik kan er tenminste nog met genoegen aan denken, al is het dan ook zestig jaar geleden. Het was een smal pad, waar haast nooit iemand kwam. De hooge „toeters" stonden aan weerskanten in den buitenrand van het kreupelhout en de schermen van hun wijdvertakte bloeitoppen ontmoetten elkander boven het wegje. Als je daar dan onder door liep, dan was het één witte wereld van bloemen met wat groen er tusschen van slanke gegroefde stengels en fijn verdeeld blad, dezelfde fijne blankheid en schemerende ruimte als van jong bosch in winterrijp. Ik weet ook nog heel zeker, dat ik vroeg in het voorjaar er naar verlangde, dat het fluitekruid weer zou bloeien, om nog eens te wandelen in het tooverlaantje. Trouwens ik had ook een groote liefde voor de hooge bloeipluimen van de groote grassen, waar ik ook tot mijn zesde jaar naar moest opkijken. Dat moeten Smeele en Fransch Raaigras en misschien ook Gierstgras geweest zijn. Maar het fluitekruid spande toch de kroon.

Tegenwoordig moet ik er op neer zien, al gebeurt het nog wel, dat we op

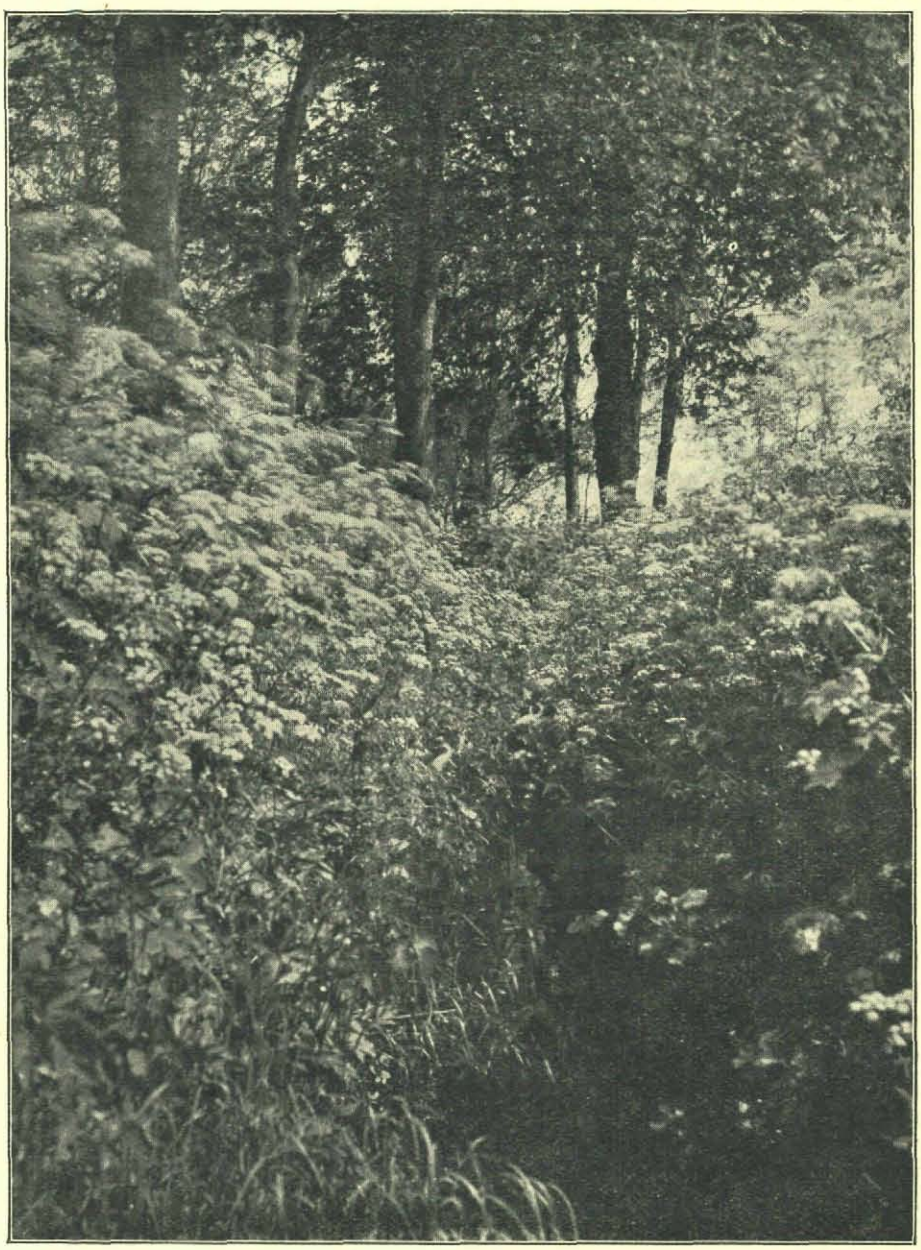
De Levende Natuur 34 (11):353-359 (1930)

heel gunstige plaatsen fluitekruiden ontmoeten, die — alweer in de beschutting van kreupelhout — een hoogte bereiken van wel twee meter. Maar meestal gaan ze gemiddeld niet veel hooger dan één meter en dat is dan wel weer heel geriefelijk, om, nu niet meer met de oogen van Windekind, maar eerder met de bril van Pluizer en Cijfer, deze zeer interessante, hoewel heel gewone planten te bekijken. Trouwens, die heel gewone planten zijn misschien toch wel de belangrijkste, want het getuigt toch wel van zeer bijzondere en éminente eigenschappen, wanneer een plant of dier er in slaagt, om een groote en belangrijke plaats in de wereld te verwerven. Daarom kan ik iedereen aanråden, om zich eens een paar jaar bezig te houden met enkele gewone planten en niemand zal er spijt van hebben, omgang gezocht te hebben met het fluitekruid, want zijn bloei roept u in den mooisten tijd van het jaar naar de mooiste deelen van ons land. Echter willen wij nu liever beginnen met het begin en dat valt heel achterin het najaar.

Na een zeer korte zomerrust (eigenlijk heelemaal geen rust) begint het fluitekruid meestal in November weer sterk uit te groeien. Opeens staat het langs het boschpad, tusschen het hakhout en langs de hagen vol frisch groen, fijn verdeeld gebladert. In onzen zachten winter groeit dat al meer en meer uit en in Februari hebben de planten al een flinken omvang. Toch bestaan ze nog geheel uit „wortelbladeren"; van stengelvorming is boven den grond nog niets te bespeuren. Wanneer, zooals in 1917 en in 1928 een strenge vorst invalt, dan vriest al dat gebladerte dood en dan moet met het zachte weer alles weer van voren af gaan beginnen. Zoo dood waren de planten namelijk niet, of tusschen de breede, over elkaar geplooide bladscheeden bleef de groeitop nog ongedeerd. Het „wegvriezen" van de fluitekruidbladeren mag altijd gelden als het kenmerk van een strengen winter, evengoed als het te gronde gaan van de kiemplantjes van kleefkruid en de rozetten van de voorjaarsvroegeling, Erophila verna.

Blijft het voorjaar zacht, met slechts matige vorst, dan is het een lust om te zien, hoe blad na blad te voorschijn komt, eerst bijzonder kunstig in een klein bestek saamgevouwen, zooals het is gegroeid en zich gaandeweg strekkend en spreidend tot de groote drie- of meervoudig geveerde bladeren, die, al behooren ze niet tot de grootste, die de familie der schermbloemen ons te aanschouwen geeft, dikwijls genoeg de driekwart meter in lengte overtreffen. Dan komt de dikke stengel opschieten, lid na lid te voorschijn komend uit de beschuttende bladscheede en nu hebben wij ons er weer over te verwonderen, hoe de duizenden bloempjes kant en klaar en in schermpjes geschikt, in zoo'n klein bestek geborgen konden zijn. Het opschieten van die stengels gaat heel ongelijk, dat is trouwens met veel voorjaarsplanten het geval. Die ongelijkheid schijnt saam te hangen met uiterlijke omstandigheden van standplaats en bodem, maar misschien toch ook wel met innerlijke eigenschappen en om dit aan te toonen behoort een goed onderzoeker eens zaden in te zamelen van zoo'n „vroegerd", om die uit te zaaien en dan na te gaan, of we daar werkelijk met een vroeg

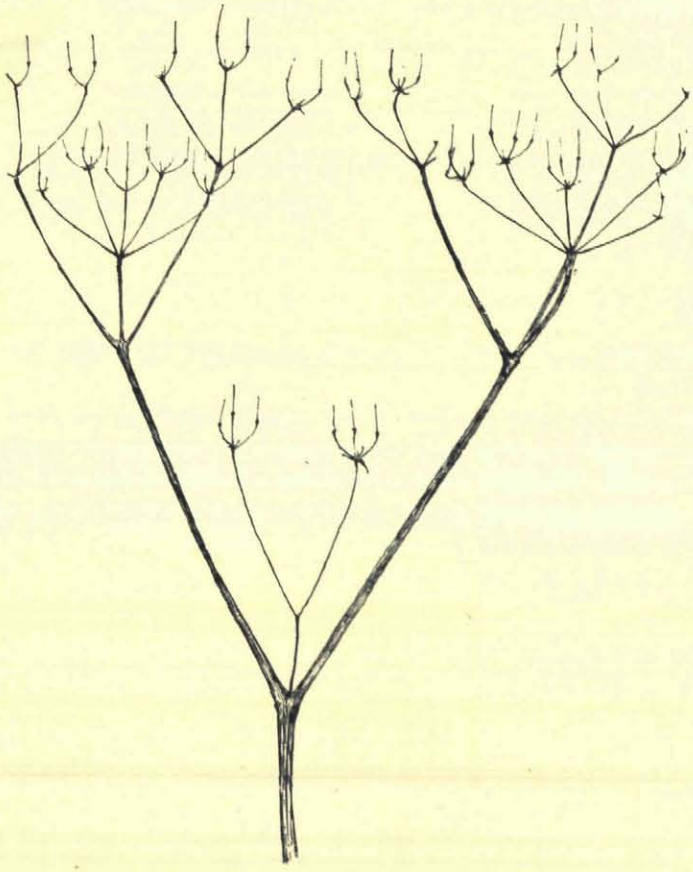
De Levende Natuur 34 (11):353-359 (1930)

Fluitekruid in het bosch.

De Levende Natuur 34 (11):353-359 (1930)

ras te doen hebben. Het is heel gemakkelijk te doen, in twee jaar kunnen we de zekerheid hebben. Het is wel goed, om daarvoor enkele bloemschermen in te sluiten in kooien van gaas, om kruisbestuiving te voorkomen. En we moeten dan flinke dichte bloemschermen nemen, anders konden we wel eens heelemaal geen zaden krijgen. Bij de familie van de schermbloemen toch is het een vrij algemeen voorkomend verschijnsel, dat de meeldraden rijpen en hun stuifmeel

De Schermgroepen van Fluitekruid; in de vork de eenvoudige schermpjes, waarmee in het vroege voorjaar de bloei begint.

uitstrooien, eer de stempels in dezelfde bloem gereed en uitgestrekt zijn. Dikwijls is het heel aardig te zien, dat de nog korte stijlen over elkaar gekruist liggen met de stempels nog onbruikbaar, terwijl de meeldraden reeds ieder op zijn beurt zich naar buiten omgebogen hebben. Eerst wanneer die hun helmknoppen verloren hebben, worden de stempels werkzaam en wanneer deze manoeuvre nu goed stipt wordt uitgevoerd, heeft de bloem geen kans op zelfbestuiving en moeten de insecten te hulp komen. Echter is het wel mogelijk,

De Levende Natuur 34 (11):353-359 (1930)

dat stuifmeel uit een helmknop terecht komt op de stempels van een naburige bloem en op deze manier kunnen wij in onze gazen kooi dan toch ook nog goede zaden verwachten.

Wanneer ge nu eens geduldig en desnoods met de loupe een paar rijkelijk bloeiende fluitekruid-planten afwerkt dan zult ge ontdekken, dat er in die bloeigeschiedenis ook nog al eens bijzonderheden optreden. Allereerst zult ge een aantal bloemen ontdekken, die of in het geheel geen meeldraden hebben, of heele kleintjes, die niet tot ontwikkeling komen. Ook zijn er, vooral op het laatst van den bloeitijd nog al veel bloemen, die hun stijlen en stempels niet tot ontwikkeling brengen; met andere woorden het fluitekruid brengt behalve gewone tweeslachtige bloemen ook afzonderlijke mannelijke bloemen voort en afzonderlijke vrouwelijke.

De schermpjes, omgeven door mooie duidelijke omwindselblaadjes, staan doorgaans bij tien of meer vereenigd tot samengestelde schermen en die komen daar vaak twee aan twee of drie aan drie uit een gemeenschappelijke tak. Zoo'n drietal vormt met elkander dan als het ware een samengesteld scherm van hooger

Bloempje van Fluitekruid, pas open: de meeldraden gestrekt, de stijlen nog kort en over elkaar gekruist.

Stamper van fluitekruidbloempje gereed voor de bestuiving.

orde. In zeldzame gevallen kan het aantal stralen van zoo'n derdemachtsscherm nog wel meer zijn dan drie en ge kunt ook uitzien naar vierdemachtsschermen enz. Het mooiste wat ik op dit gebied ooit gezien heb was een vijfdemachts veelstralig samengesteld scherm van melkeppe in het Naardermeer in 1922. Het spijt mij nog altijd, dat ik het toen niet „verzameld" heb. Ik had natuurlijk heel goed in het najaar de afgestorven vruchtstengel kunnen halen. Dergelijke verzuimen heb ik nog al veel te betreuren. Intusschen twijfel ik er niet aan, of ieder, die op deze dingen wil gaan letten, kan nog in dit jaar hetzij aan Fluitekruid of Melkeppe en eerder nog aan Bereklauw en Engelwortel zulke mooie en onderhoudende bouwsels ontdekken.

Tegenover deze samengesteldheden en ingewikkeldheden staan ook gevallen van eenvoud. Wanneer het Fluitekruid pas begint te bloeien en bijna alle schermen nog ineengerold liggen komen eerst een paar schermpjes te voorschijn: twee op een gemeenschappelijk steeltje of ook wel afzonderlijk en dan hebben we te doen met enkelvoudige schermen. Die slanke ijle voorloopertjes komen mij altijd voor als iets zeer wonderlijks en ik geloof, dat ik die nog bezie met de oogen van Windekind.

Het bloeien van het Fluitekruid kan duren van Maart tot in October. De

De Levende Natuur 34 (11):353-359 (1930)

bloemen geven een gemakkelijk te bereiken honig, dus het is geen wonder, dat de boeken als bezoekers niet minder dan honderd soorten weten te vermelden. Let er intusschen eens op, of ge op het Fluitekruid wel ooit een even dicht gedrang van insecten ontmoet als op Bereklauw of Engelwortel in de dagen van de Groote Vacantie.

Fluitekruid in Februari; bovenop de wortel rechts en links een zijlot met reeds een nieuwe wortel: de planten voor het volgend jaar.

Als het Fluitekruid uitgebloeid is, sterft het af; het is een tweejarige plant. Op het eerste gezicht zou je het voor een vaste plant houden, want jaar op jaar verschijnt het op dezelfde plaats en doorgaans in steeds forscher gestalte. Maar wanneer ge nu in Maart eens een afgestorven stengel van het vorig jaar — er zijn er nog genoeg te vinden — in den grond vervolgt, dan vindt ge daar geen nieuw leven, maar een uitgeteerden, dooden wortel. Daarnaast echter vinden we nu afzonderlijk nog eenige levende wortels met hun kuif van pas ontwikkelde groene bladeren. En — daar komt het nu juist op aan — deze wortels vertoonen eenige zijknopjes met nu nog bleek ondergrondsch loover en een of meer duidelijke wortelpennen. Het raadsel is nu opgelost: onze groote levende wortel geeft dit jaar groote bladeren en een bloeistengel en in ditzelfde jaar groeien die zijloten uit tot nieuwe groote planten. die het volgend jaar zullen bloeien. Het Fluitekruid heeft dus een vrij sterke vegetatieve vermenigvuldiging en de bloeistengels, die we vaak dicht opeen aantreffen, zijn wel afkomstig van een en dezelfde plant, maar vertoonen zich als verschillende individuën.

Nog een bezigheidje voor Maart. In deze aflevering vindt u de beschrijving van een eenvoudig werktuigje om groei te meten van Dr. Schierbeek. Nu is voor dergelijke meting de opschietende fluitekruidstengel al een bijzonder bruikbaar en gemakkelijk, onderwerp. Let daarbij in het bijzonder op den tijd van den dag en op de weersgesteldheid en heel bijzonder op de *afwisseling* daarin. Het is niet zoo heel gemakkelijk, om hierbij ook nauwkeurige gegevens te krijgen over lichtsterkte en electromagnetische toestanden en we moeten voorloopig tevreden zijn met te letten op de onweersverschijnselen e. d. Zulke waarnemingen in de vrije natuur kunnen nog wel eens goede inspiratie geven voor laboratoriumwerk.

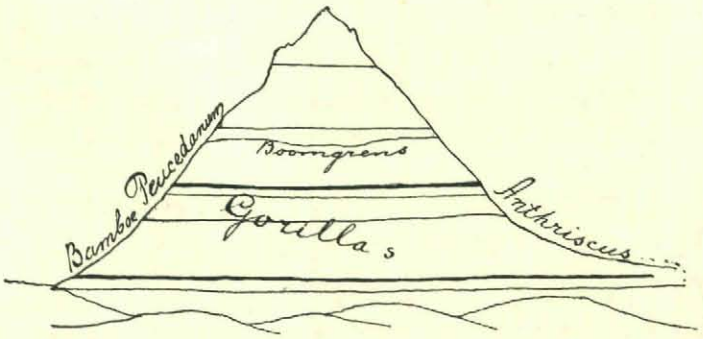
Het Fluitekruid wordt ook wel eens Nachtegaalskruid genoemd. Nu is het een feit, dat nachtegalen graag huizen in boschjes, waar veel fluitekruid groeit naast

De Levende Natuur 34 (11):353-359 (1930)

brandnetels, koekoeksbloemen, lookkraket, andoorn e. d. Eens hebben we zelfs een nachtegalennest gevonden tusschen de hooge fluitekruidplanten en dat was heelemaal gebouwd van doode fluitekruidstengels. Die naam van Nachtegaalskruid is dus nog zoo slecht niet.

Het Fluitekruid is van belang voor nog een ander dier, waar we in ons vriendelijke Holland niet zoo spoedig aan denken en wel voor de Gorilla.

In het mooie boek van Mrs. Akeley: „Carl Akeley's Afrika" vinden we het Fluitekruid vermeld als *hoofdvoedsel* van de gorilla's. Ge weet, dat onlangs door de Belgische regeering in Centraal-Afrika een groot reservaat is gesticht:

Schema van de Kivu-berg in het Park Albert. De Gorilla's houden zich op in de strook tusschen de twee zware zwarte lijnen.

het Parc-Albert. In dit uitgestrekte gebied bevinden zich de hooge Kivu-bergen; die reiken tot ver boven de boomgrens. In de woudzône komen voornamelijk twee schermbloemen voor en wel boven ons Fluitekruid een soort van Eppe, Peucedanum. Nu leven de Gorilla's bij voorkeur in de Fluitekruid-streek, eten daar de wortels van onze plant en raken die van de Peucedanum niet aan.

Ik heb er de wortels van het Fluitekruid eens op aan gekeken. Zoo'n Gorilla zal er heel wat van moeten eten, eer hij genoeg heeft, want ze zijn nog al voozig en in het bovenstuk met groote luchtkamers. Wie van ons daartoe in de gelegenheid is, moet toch eens nagaan of bij ons sommige dieren ook van de wortels eten b.v. de Das of het Wilde Zwijn. Ze zijn gemakkelijk genoeg uit te graven.

JAC. P. THIJSSE.

Winterzang en Winterbloei. — 15 December, een zoele Z.W.-wind en malsche regen. Geen wonder, dat ik op een wandeling in de omstreken van Driebergen een troep zingende koperwieken aantrof en de spreeuwen zich ook niet stilhielden, maar het verbaasde mij toch een paar groote lijsters te ontmoeten, die elkander schetterend najoegen, en vervolgens gingen zitten te zingen; niet sotto voce als de koperwieken, maar luid klonk hun lied over de wintersche velden. Toen ging ik eens op de planten letten en vond, behalve de gewone winterbloeiers zooals klimop, madeliefje, gewoon kruiskruid, muur, purperen doovenetel, ook nog in bloei: witte doovenetel, slipbladooievaarsbek, Robertskruid, zandhoornbloem, kale jonker, kruldistel, engelwortel en Jakobskruiskruid; van het laatste een exemplaar met niet minder dan 20 bloemhoofdjes. A. A. TJITTES, Driebergen.